

השיעור השבועי

גיליון מס' 540

הרב המקדים: הר"ג שמואל רבינוביץ שליט"א
רב הכותל והמקומות הקדושים

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בביה"כ היזמים ומשודר דרך הלויין והרדיו ובקוויים רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

גיליון כפול:
"שמיני",
"תזריע מצורע"

שמיני | כ"ד ניסן תשפ"ו

כותב ועורך השיעור:
הרב דכיר פרץ שליט"א

דיני הזכרת טל ומטר

והלכות ספירת העומר - א

אמר "משיב הרוח" בימות החמה, אם תיקון תוך כדי דיבור מועיל, ודין המסופק. ספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן. ספירת העומר בבין השמשות. מנחה וערבית יחד בפלג המנחה. ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן. ספק ספיקא להחמיר בדרבנן. שלא לומר בלשם יחוד "מצות עשה". המסופק אם ספר אתמול. פתח בארבעה וסיים בחמשה

שהוא בעל תשובה שקורא את הכל בסידור... וקרא גם "משיב הרוח" וגם "מוריד הטל", שאז צריך לחזור כי אמר קללה, אבל כשהתכוון לתקן תוך כדי דיבור, לא דיבר על זה הרמ"א.

מוריד הטל

א. התחלנו בחג לומר "מוריד הטל", וידוע מה שנפסק בשלחן ערוך (סי' קיד ס"ד) שאם אמר "מוריד הגשם" בימות החמה, מחזירין אותו, וחוזר לראש הברכה, - "אתה גיבור" - ואם סיים הברכה - חתם "ברוך אתה ה' מחיה המתים" - חוזר לראש התפלה. כי זה סימן קללה. כך מבואר בגמרא (תענית ג:) וכן כתבו התוס' (שם ד"ה בימות) והרא"ש (תענית ס"א).

מוסיף שבה

ג. נידון זה תלוי במה שיש לחקור, מהו תוך כדי דיבור כדיבור דמי, האם נחשב שמוחק דבריו הראשונים, כגון שאמר "האל הקדוש" ותיקן ואמר "המלך הקדוש", וכן אם אמר "מלך אוהב צדקה ומשפט" ותיקן ואמר "המלך המשפט", נחשב שלא אמר כלל, וגם כאן כאילו לא אמר "משיב הרוח", אלא רק "מוריד הטל", ואינו חוזר. או שתוך כדי דיבור דמי פירושו, שמוסיף שבה, אבל לא מוחק דבריו הראשונים. ובאמת כך מבאר הרשב"א (בתשו' ח"א סימן לה), שמי שאמר "האל הקדוש", ותוך כדי דיבור אמר "המלך הקדוש" יצא, שהרי הוא כמוסיף שבה בברכתו. ולפי זה אם קילל לא שייך לומר על זה תוספת שבה, ולכן לא מועיל תיקון תוך כדי

תוך כדי דיבור

ב. הגר"ש ואזנר² בשו"ת שבת הלוי (ה"ו סימן טז), וכן בספר אשי ישראל (עמ' רג הערה קח) בשם הגרש"י אורבך, חידשו, שאם טעה בקיץ ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם", ותיקן תוך כדי דיבור ואמר "מוריד הטל", אף שתוך כדי דיבור כדיבור דמי, כאן לא מועיל, וחוזר, כי הרי אמר קללה. והעתיקו סברא זו גם עורכי האור לציון (ה"ב פ"א אות טז). הרב ואזנר רצה להביא ראיה מהרמ"א (סי' קיד ס"ד), שאם הזכיר גשם וטל, גם כן מחזירים אותו. אבל שם לא מדובר שתיקן תוך כדי דיבור, אלא שהתכוון לומר את שניהם, כגון

¹ מדברי הרב שמואל רבינוביץ שליט"א: ברשות מרן הראשון לציון שליט"א, הקב"ה יאריך ימיו ושנותיו שנוכה שניהיגנו עד ביאת משיח צדקנו ועד בכלל. אמרתי שכעת קשה מאוד בכותל המערבי בתקופה הזו, שהתירו נוכחות של חמישים איש, ואילו להפגנות במקומות שונים בית משפט התיר שש מאות איש, מרן הראשון לציון שליט"א סיפר לי, שעד שנת תשכ"ז היה מגיע מידי פעם יחד עם מרן זצ"ל להר ציון או לקבר דוד לראות את מקום המקדש, שגם מי שלא מצליח לקיים את המצוה לבוא, לפחות יראה מרחוק. בכל דבר אנחנו הולכים לפי הפסקים של הרב שליט"א בילקוט יוסף, הספר שלי על הכותל מכיל הרבה פסקים ומכתבים ממרן שליט"א, שנוכה בע"ה בראשותו לבנין בית המקדש ולגאולה השלימה אמן.

² דברי מרן שליט"א: חזק וברוך להגאון הרב שמואל רבינוביץ רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים. הוא היה בקשר עם מרן האבא, והרבה דברים התייעץ איתו בהלכה, ואחר כך גם איתנו, ובספרו "שערי ציון" חמשה כרכים - נגד עין הרע... הביא תשובות ממרן האבא וגם משלנו ומגדולי הדור, וזה שהיה מתייעץ גם עם הרב אלישיב. הקב"ה יתן לו כוח שיעמוד כנגד כל המשטינים האלו, מה כבודו ציפה מהם שיעשו, הם כופרים בה' ובתורתו, לא דת ולא דין, מחללי שבת ויום הכיפורים, אוכלי נבילות וטריפות וחזיר, עריות, עוברים על כל העבירות שבתורה, אין מה לצפות מהם. כבודו ינסה מחר לבקש שיאשרו יותר מחמישים איש, למה עושים אפליות, אם להפגנה של החילוניים ב'קפלן'?

מתירים שש מאות, כך לפחות היה צריך בכותל, אבל אין ספק שלא יסכימו ליותר ממאה. אין לצפות מהם כלום. ה' יעזור שיבוא משיח צדקנו, השיבה שופטיך כבראשונה. כואב לשמוע כמה הם עוינים את הדת, מרן בדרך כלל היה מדבר רגוע, אבל כשהיה מדבר על השופטים, כל כך היה כועס, הבין שאלו הם ממשיכי דור ההשכלה, שונאי תורה ודתיים, "משנאיך ה' אשנא". עכשיו רואים לכל אורך הדרך, שכל הצרות שלנו בכל ענייני דת ומדינה, מאז ומתמיד זה בגלל שופטי הערכאות, גם גיוס בני הישיבות, כל הצרות שעושים לנו זה בגללם, הקב"ה ישמיד את מעשיהם, ודאי שלא אתם, ח"ו לנהוג באלימות.

² אתמול בלילה היה יאר-צייט של הרב ואזנר, הוא היה בידידות גדולה עם מרן, ומרן העריכו, הייתי הולך אליו לתת לו את הספרים שהיו יוצאים לאור, והיה מכבד מאוד. פעם אמר לי שהיה לו חלישות הדעת מהספר של מרן "טהרת הבית", כי הוא כתב את הספר שיעורי שבת הלוי - בהלכות טהרה, שהוא ספר חזק, וכשיצא טהרת הבית הבין כמה הרב חזק יותר, והתפעל ואמר שזה גרם לו חלישות הדעת. כך אמר לי. פעם שאל אותי מי היה הסבא - אבא של מרן? אמרתי לו, בעל מכולת. והאחים של מרן הם רבנים? אמרתי בתחלה כולם לא היו דתיים, ואחר כך חזרו בתשובה. ומה עשה הסבא של מרן? גם היה סוחר בבגדד. הרב ואזנר השתומם ואמר, אצלנו האשכנזים אין דבר כזה, האבא אדמו"ר והסבא אדמו"ר... והתפעל מאוד.

דיבור. לכאורה זה סיוע לדברי השבט הלוי, ואילו היה רואה את דברי הרשב"א היה שמח בהם.

מקדש ומגרש

ד. אולם בגמרא נדרים (יז) אמרו: והילכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי, חוץ ממגדף, ועובד ע"ז, ומקדש ומגרש. שואל הר"ן, מאי שנא שבכל התורה כולה מועיל תוך כדי דיבור, ובדברים הללו לא מועיל. ומסביר שארבעת הדברים הללו כל כך חשובים, שאדם לא מוציא מפיו אלא אם כן סבר וקיבל וגמר בדעתו לגמרי, מי מגרש ונותן גט, ותוך כדי דיבור חוזר בו... וכן מי שלקח טבעת ואמר לכלה "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל", ומסתכל עליה 'והנה היא מצורעת כשלג' (ע"פ שמות ד, ו. במדבר יב, ז), ותוך כדי דיבור חוזר בו, לא מועיל, כי אדם לא מקדש אלא אם כן גמר בדעתו. ומבואר מהראשונים שם שחוץ ממקדש ומגרש תוך כדי דיבור היינו כאילו מוחק דבריו הראשונים, ואילו לדברי הרשב"א שנחשב מוסיף שבת, לא מובן החילוק בין מקדש ומגרש לשאר מילי. וכנראה הרשב"א אמר את דבריו כתוספת הסבר, ולא בא לשלול את היסוד שנחשב כמבטל דבריו הראשונים. לכן להלכה אם אמר "משיב הרוח" ותיקן מיד ואמר "מוריד הטל", אינו חוזר, ואם נמצא עדיין בתוך הברכה ורוצה לחזור ל"אתה גיבור", לא נורא, אבל אחר שחתם "מחיה המתים" אם יחזור זו ברכה לבטלה.³

תשעים פעם

ה. טוב יותר שכל אחד יאמר תשעים פעם "רב להושיע מוריד הטל", ואז אם יסתפק אם אמר "משיב הרוח" או "מוריד הטל", לא יצטרך לחזור. ולא צריך לומר תשעים פעם מ"אתה גיבור". שאלו פעם ראש ישיבה זקן אם צריך לומר מ"אתה גיבור", ואמר, אפשר כך ואפשר כך, אבל הוא לא עסק בהלכה, וכי זו תשובה, תענה 'כן' או 'לא'... באמת להלכה לא צריך, אלא רק יאמר "רב להושיע מוריד הטל". במשך שנים היינו אצל מרן זצ"ל בפסח בבוקר אחרי תפלת שחרית, ולפני הקידוש עד שיבואו כל בני הבית, מרן היה אומר אתנו "אתה רב להושיע מוריד הטל" תשעים פעם. וזה על פי דברי מהר"ם מרוטנבורג (בתשב"ץ קטן סימן רכה) הובא בטור (סימן קיד), וראיתו מפרק כיצד הרגל (כה) גבי שור המועד, שאמר רבי מאיר, ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן?! וכאן אחר שאמר תשעים פעם ביום אחד, לשונו התרגלה. לכן אם אחר שלשים יום הוא מסופק מה אמר, אינו חוזר, ואפילו אם פעם אחת טעה ואמר "משיב הרוח", כשהוא מסופק תולים לומר שאמר "מוריד הטל". והוא הדין שיאמר "רופא חולי עמו ישראל ברכנו"⁴ תשעים פעם, ויעיל במקום ספק.

מנין הימים והשבועות

ו. נאמר כמה דברים מענייני דיומא בהלכות ספירת העומר. נאמר בתורה (ויקרא כג, טו) וְסִפְרָתֶם לָכֶם מִמִּחַרַת הַשְּׁבִיעִת מִיָּמִים הַבְּיָאֶכֶם אֶת עֶמֶךָ הַתְּנוּפֵה שִׁבְעַת שְׁבִעֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה, ובגמרא (מנחות סה:) מבואר, שמה שכתוב "ממחרת השבת" היינו במוצאי יו"ט ראשון של פסח, להוציא מלב הצדוקים - כנראה השופטים... שאמרו ממחרת שבת זה של חול המועד. בגמרא מנחות (סו) אמרו, אביי אמר מצוה למימני יומי, ומצוה למימני שבועי. כלומר שמצוה למנות את הימים והשבועות, "היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", "היום ארבעה עשר יום לעומר שהם שני

³ רואים מה זו דרכה של תורה, אנחנו מכבדים מאד את הרב ואזנר והרב אורבך, אך במחילה מכבודם אינם צודקים, אמנם לא כל אחד יכול לומר כן, אלא צריך שיהיה בר הכי, ולכן אף שהבאנו להם סייעתא מהרשב"א, עם כל זה ההלכה לא כך מכוח הקושיא מהגמ' נדרים.

⁴ אצל האשכנזים אומרים כל השנה "ברך עלינו", ובחורף אומרים "ותן טל ומטר לברכה", ובקיץ "ותן ברכה". אבל אנחנו הספרדים נוהגים כדעת האר"י ז"ל (שער הכוונות ד"א ע"ג), שבקיץ אומרים "ברכנו" ובחורף "ברך עלינו".

שבועות", וכן על זו הדרך. עיקר המצוה למנות שבועות היא בשבועות שלמים, ולא "היום שמונה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד" וכדומה. וכך נהגו רבנן דבי רב אשי - החכמים בישיבתו של רב אשי - שהיו מונים ימים ושבועות. אמיר סבר שדי למנות ימים בלבד, אמר, זכר למקדש הוא, כי אין לנו מנחת או קרבן העומר. ולכאורה משמע שלאביי ורבנן דבי רב אשי שהם הרוב, ספירת העומר כיום היא לא רק זכר למקדש, אלא מדאורייתא. ולכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הכ"ב ובסוף ספר המצוות): מצוה זו - של ספירת העומר - על כל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן. ופירש שם הכסף משנה שלדעת הרמב"ם, גם בזמן הזה ספירת העומר מדאורייתא.

מחלוקת הראשונים

ז. הרמב"ם לא יחיד, ויש עוד כעשרה ראשונים הסוברים כמותו, והם רב יהודאי גאון ורב עמרם גאון ורבי יצחק אבן גיאת (הובאו בביאור הלכה סימן תפט ס"א ד"ה לפפור), הראב"ה - רבינו אבי העזרי' (פסחים סימן תקכו), והביאו המרדכי (מגילה רמז תתג), וכן רבי ישעיה מטראני, ורבי בנימין אחיו הגדול של בעל השבלי הלקט (הובאו בשבלי הלקט סי' רלד), האור זרוע (סי' שכט) והמאירי (פסחים ו:). אולם לפי דעת עשרות ראשונים, ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ומהם רב האי גאון, הובא ברבינו ירוחם (נתיב ה"ח ד), מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' שא), התוס' (מנחות שם, ד"ה זכר), הרא"ש (סוף פסחים), הרשב"א (בתשובה ח"א סי' קכו, וח"ג סי' רפד), הר"ן (פסחים כח), הנימוקי יוסף (סוף פסחים), אורחות חיים (סוף הל' ספירת העומר), הכל בו (ס"ס נה), אבודרהם (בדף סה ע"ג), רבינו פרץ (בהגה לספר התשב"ץ סי' שצד), ועוד. וכתב הר"ן - הביאו הבית יוסף (סימן תפט) - ש"רוב המפרשים" מסכימים שספירת העומר כיום מדרבנן.

דעת הר"ף

ח. הבית הלוי (ח"א סימן לט) אביו של רבי חיים מבריסק - למד בדעת הר"ף, שסובר שספירת העומר כיום מדאורייתא, ובחזון עובדיה יום טוב (הלכות ספירת העומר סעיף יז, ובמקורות הערה ג) הביאו. באמת הר"ף לא כתב מפורש שספירת העומר כיום מדאורייתא, אלא העתיק את דברי הגמרא, ומה שתפרש בגמרא תפרש בר"ף, ורוב הראשונים פירשו שסופרים ימים ושבועות זכר למקדש בדיוק, ולעולם ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. ואילו היה נכון בדעת הר"ף, מדוע בשלחן ערוך (סי' תפט סעיף ב, ד, ו) פסק שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ועזב את שני עמודי ההוראה הר"ף והרמב"ם, על כרחך שאין להוכיח מהר"ף מידי. שאלתי את מרן זצ"ל למה כתב למעלה שדעת הר"ף שזה מדאורייתא? ואמר, רציתי לחזק את הסברא שמועיל ספק ספיקא בספירת העומר, הגם שבדרך כלל לא עבדינן ספק ספיקא בברכות, דכיון שיש אומרים שהמצוה מדאורייתא עושים ספק ספיקא, אבל אין הכי נמי, זה לא מוכרח בדעת הר"ף.

מנהג העולם

ט. בשנת תשמ"ח יצא לאור ילקוט יוסף על המועדים, ושם (עמ' נז) הבאנו כמה נפקא מינה אם מצות ספירת העומר מדאורייתא או מדרבנן, וכמו שכתבו התוספות (מנחות סו), שאם סיימו ערבית בין השמשות יאפרו את העומר כי ספק דרבנן לקולא. וכן כתבו להדיא הרשב"א (בתשו' ח"א סי' קנד), הרא"ש (פרק ערבי פסחים ס"ס מ) והר"ן (פסחים כח). וכן נפסק בשלחן ערוך

⁵ לפני כארבעים שנה הייתי מוסר שיעור כרב מקדים בפני מרן מידי פעם ביודים - מרן גם היה מקפיד לשלוח אותנו למסור שיעור במקומו כשלא הרגיש טוב, כי אנחנו נצמדים לפסקיו - ופעם מרן ישב לידי, ודיברתי בהלכות ספירת העומר, ואמרת: וכן דעת ראב"ה... מרן עצר אותי ואמר, מי זה ראב"ה? תגיד להם רבינו אבי העזרי. ותיקנתי מיד, רבינו אבי העזרי... וכן אמר, מה זה כנה"ג, תגיד להם כנסת הגדולה. פעם אמרתי "חכם אחד", שאל אותי באמצע השיעור מי זה, אמרתי לו מכסא רחמים, אמר לי אז תגיד כסא רחמים, לא תחשוש.

(סי' תפט ס"ב). גם הב"ח (ר"ס תפט) - רבי יואל סירקיש, היה לפני כ-400 שנה - כתב שמנהג העולם לברך על העומר בין השמשות. כלומר שכך היה המנהג גם אצל האשכנזים.⁶ גם בשואל ונשאל (ה"א האו"ח סי' מ) העיד שכך היה המנהג בתוניס. לכן כשגמרו ערבית והגיע בין השמשות, אם יאמר לציבור שיספרו בצאת הכוכבים, או יעכב אותם עד צאת הכוכבים, חלקם ילכו וישכחו לספור העומר, ואם לא יספרו גם ביום, לא יוכלו לספור יותר בברכה, ויפסידו את המצוה, וכדי לזכות את הרבים כדאי שיספרו את העומר בברכה בבין השמשות.⁷

בין השמשות

י. יש שהעירו על זה, שלכאורה יש כאן ספק ספיקא להחמיר, שמא בין השמשות יום, ושמא כרבי יוסי שבין השמשות הוא כהרף עין - רגע לפני צאת הכוכבים, ולפני כן יום גמור (שבת לד:), וקיימא לן כרבי יוסי (עירובין מו:), והמנהג להחמיר בשבת כרבי יהודה. ושמא הלכה כרבינו תם (תוס' שבת לה. ד"ה תרי, ובפסחים צד. ד"ה רבי יהודה) שבין השמשות גם לרבי יהודה הוא מתחיל רק 58 דקות לאחר השקיעה שלנו. נמצא שכמו שיש ספק ספיקא להקל, מאידך יש ספק ספיקא להחמיר, ואם כן למה מקילים לספור בבין השמשות?

ספק דאורייתא לחומרא מהת' או מדר'

יא. התשובה לכך, ידועה מחלוקת הראשונים אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, רש"י (יומא סד. ד"ה יקריבו, וקידושין עג. ד"ה ואיבעית, ועוד), תוספות (כתובות נא: ד"ה אונס), הרשב"א (קידושין עג.), הר"ן (בתשו' סי' נא, ובפ"ק דקידושין דט"ו: מדיפ' הר"ף ד"ה גרסינן), הרמב"ן (תורת האדם עניני אנינות ואבל דף סט, ועוד), ואפשר שכן דעת רוב הראשונים, שספק דאורייתא לחומרא מהתורה, כלומר שהתורה שאסרה לאכול נבלה וטרפה וחזיר, התירה לאכול רק דבר שהוא במאה אחוז כשר, אבל כשיש ספק צריך מן התורה להחמיר. וראיה, שהתורה אומרת שאם אכל ספק חלב ספק שומן, מביא קרבן אשם תלוי, "ולא ידע ואשם" (ויקרא ה, יז), ואם ספק דאורייתא לחומרא היה מדרבנן, האם מביא חולין לעזרה? אלא ודאי שהתורה אוסרת גם ספק. וגם לגבי סוטה שהוא ספק טומאה ברשות היחיד, התורה הצריכה להשקותה מספק, והבאת מנחת סוטה, ואולי זה חולין בעזרה? אלא מוכח שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא.

ספק ספיקא להחמיר

יב. לעומת זאת דעת הר"ף (שבת קלו: וקידושין ה: ופסחים לט:), והרמב"ם (פ"ט מהל' טומאת מת ה"ב, פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"י, פ"י מהל' כלאים ה"כ, פ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א) ועוד, שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. וכמו שדרשה הגמרא בקידושין (עג.) על הפסוק (דברים כג, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'", ממזר ודאי הוא דלא יבוא, אבל ספק ממזר יבוא, ומעלה עשו חכמים ביוחסין שגם ספק ממזר לא יבוא. ויש לחקור בענין מה שהפוסקים עושים ספק ספיקא ומתירים, מה ההיתר של ספק ספיקא, האם ספק אחד הוא חמישים אחוז, ועוד ספק עושה רוב, ובכל התורה הולכים אחרי הרוב. או

⁶ כבר הראשונים, רש"י ותוספות והרא"ש - שהיו אשכנזים, וכן רב האי גאון רבינו יונה והמאירי (ירוש ברכות), הם אלה שכתבו שהיו נוהגים להתפלל ערבית מבעוד יום. היום האשכנזים מקפידים ומתפללים ערבית רק בצאת הכוכבים, ומצוה גוררת מצוה, ובינתיים יש שיעור תורה, לומדים עשרים וחמש דקות, אשריהם ישראל. אבל מעיקר הדין גם הם היו נוהגים להתפלל ערבית מבעוד יום, וכדברי הגמרא (ברכות כו:): דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, דהיינו מי שעושה כמו חכמים שפלג המנחה יום ומתפלל מנחה - עושה, ומי שעושה כמו רבי יהודה שפלג המנחה ערב ומתפלל ערבית - עושה. וכן הלכה שאפשר להתפלל מנחה וערבית יחד בפלג המנחה.

⁷ מרן זצ"ל היה נוהג שנים על גבי שנים בימי העומר, שהיה אומר פרקי אבות, כדי להגיע לספירת העומר בצאת הכוכבים. וזה לרווחא דמילתא, אבל במקום שמתפללים מנחה וערבית בסמוך והצבור לא יחכה, כתב המשנה ברורה (סימן

כמו שמסביר הפני יהושע (פסחים י:), וכן הגאון רבי יהונתן אייבשיץ (סוף קונטרס בית הספק ד"ה הש"ך), שספק אחד הוא ספק דאורייתא, שמחמירים בו מדרבנן, והספק השני הוא ספק דרבנן, ולכן מקילים. וזה תלוי במחלוקת האם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן. וכיון שלהלכה ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, לא אמרין ספק ספיקא להחמיר אלא להקל, כי סוף סוף הספק השני הוא ספק דרבנן.⁸ ולפי זה מועיל ספק ספיקא לספור בבין השמשות, והרי לרוב הראשונים ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, וזה ספק דרבנן, לכן מקילים.

וכן ראוי לעשות

יג. מרן העתיק בבית יוסף (סימן תפט) את דברי התוס' והרא"ש שאפשר לספור בבין השמשות, ובשלחן ערוך (סעיף ב) כתב: אם טעו ביום המעונן ובירכו על ספירת העומר, חוזרים לספור כשתחשו, והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות. וממה שמרן כתב "והמדקדקים", "וכן ראוי לעשות", ולא כתב וכן "יש" לעשות, משמע שזו חומרה טובה, אבל לא מעיקר הדין. ומדוייק שמרן סובר, שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ואפשר מהדין לספור בבין השמשות. יש כאלה שרוצים לחלוק על מרן זצ"ל, ורואים איך שנדחקים לחלוק, והיה אחד שהעיר, שמרן כותב שצריך לחכות לצאת הכוכבים, כי ספירת העומר מדאורייתא. אבל זו שטחיות, כי בש"ע כתב בלשון שהיא לא מן הדין, וסתם מחפשים לחלוק, ואחר כך יש טוענים, למה אני מגן על מרן... אבל באמת מגיע לו יותר, כי הוא מבבל את האנשים, לא יודע ללמוד, התורה אמת כתיב בה, אסור לסלף את התורה שלנו.

למה מרן היקל בבין השמשות

יד. הגאון רבי עובדיה הדאיה זצ"ל ראש המקובלים, היה המשיב של הדור הקודם, כולם היו שואלים אותו שאלות, אשכנזים וספרדים, הוא והרב עוזיאל, היו הפוסקים של הדור הקודם. וכשהיה הרב הדאיה מוציא את ספריו "ישכיל עבדי", מרן זצ"ל סיפר שהוא וחכם בן ציון שאול בבחרותם היו רצים לקנות את הספר, ולומדים יחד תשובה אחר תשובה, ומעירים 'על כל פרק תקיעה'. וכתב הרב הדאיה (בשו"ת ודבר שלום האו"ח סי' ח), שאפשר לומר בדעת מרן שספירת העומר מן התורה, ומה שהיקל לספור בבין השמשות, לא בגלל שספירת העומר מדרבנן, אלא על פי ספק ספיקא, שמא כרבי יהודה (ברכות כו.) שכבר מפלג המנחה נקרא ערב, וכל שכן בין השמשות, ושמא בין השמשות לילה.

מרן הש"ע פירש דבריו

טו. אבל בלתי אפשרי לומר כך בדעת מרן, קודם כל צריך לפרש את השלחן ערוך על פי מה שביאר בבית יוסף, ובבית יוסף שם הביא את התוס' והרא"ש, דמה שמועיל לספור בבין השמשות הוא משום שספירת העומר מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. כך מרן כתב בעצמו, ואיך אפשר להמציא טעם אחר בדעת מרן. הספק ספיקא הזה לקח אותו מחידושי הגהות בטור (סי' תפט), ושם הקשה על הטור, שמצד אחד כתב שאפשר

רגל ס"ק (א): שאם יהיה טורח לקבצם שנית לערבית ותתבטל תפלת הצבור, הקילו להתפלל ערבית סמוך למנחה אחר פלג המנחה. ויספרו אפילו לכתחילה בבין השמשות.

⁸ היה חכם אחד שלא הסכים עם מרן באיזה כלל יסודי, כמו בכל דבר, וכתב: וכבר הוכחתי בראיות ברורות מופתיות וחלוטות ששום רוח שבעולם אינה מזיזתן - לא רוח מצויה ולא רוח שאינה מצויה... - שספק דאורייתא לחומרא מן התורה לחומרא. זו השפעה פסיכולוגית... אבל בעין יצחק ח"ב (עמ' נט) השבנו על דבריו, הוכחנו שלקח הראיות מטהרת הבית ח"ב (מהדו"ח עמ' ננד), והתעלם ממה שהרב דחה הראיות. זו לא דרכה של תורה להעלים מהציבור את מה שמרן דחה, שהרי אחר כך פותחים ובודקים. לכן לא להתלהב מהלשונות האלו, ואני אומר הפוך, כבר הוכחנו בראיות מופתיות וחלוטות שספק דאורייתא לחומרא זה רק מדרבנן...

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מרחי' טפחות סניף: 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר.

2. העברה ביט 0546888382 ולצ"ן: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק:

https://nedar.im/7004246 ולצ"ן: עבור "השיעור השבועי".

לספור בבין השמשות, ומשמע שספירת העומר דרבנן, ומצד שני הביא דברי הראב"ה (פסחים ס' תקנו) שאם פתח בארבעה וסיים בחמשה לא יצא, ומשמע שספירת העומר דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא. ותירץ, לעולם הטור סובר שספירת העומר דאורייתא, ומה שהיקל לספור בבין השמשות, מטעם ספק ספיקא, שמא בין השמשות לילה, ושמא כרבי יהודה שמפגל המנחה נחשב לילה. ובמחילה מכבודו של הישכיל עבדי, זה טוב לומר על הטור, אבל מרן עצמו כתב בבית יוסף את סברת התוס' והרא"ש שזה מטעם ספק דרבנן.

לא לומר מצות "עשה"

טז. הפלא שלי שבספר אור לציון (ח"ג פט"ז אות ב) חזרו על כל דברי הישכיל עבדי בשם חכם בן ציון, וגם בירחון מוריה (ניסן תשנ"ט) חכם בן ציון כתב מאמר על זה, והביא את הספק ספיקא מעצמו, וכתב, שחכם אחד מזהיר בכל שנה שלא לומר בלשם יחוד "מצות עשה", והוא מצדיק את המנהג לומר מצות עשה. אבל איך אפשר לומר שלמרן השלחן ערוך ספירת העומר מדאורייתא, הרי בב"י כתוב להדיא שזה מדרבנן, ומה יענה על כך, ויש עוד ראיות שמרן (סעי' ב, ד, ו) סובר שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. ומרן אמר לי שכבר בצעירותם דחו את הדברים הללו כנ"ל. ולכן מרן זצ"ל כל שנה - עוד לפני שבעים שנה - היה חוזר ומעיר, שלא לומר בלשם יחוד הריני בא לקיים מצות "עשה" של ספירת העומר, "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים קא, ז), ויש בזה משום לתא דבל תוסיף, וכעין מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות ממרים ה"ט) שמי שאומר על בשר עוף בחלב שאסור מדאורייתא עובר על בל תוסיף.

מסופק אם ספר אתמול

יז. לפי זה גם מה שחכם בן ציון הקשה על כך שספק ספיקא מועיל ספירת העומר, וכגון מי שנסתפק אם אתמול ספר את העומר, שהדין הוא שסופר עם ברכה, כי יש ספק ספיקא, שמא אתמול ספר, ושמא כל יום מצווה בפני עצמה. והרי לא מועיל ספק ספיקא בברכות? ותירץ שלדעת מרן ספירת העומר מדאורייתא. אבל במחילה זה פשוט לא נכון, התרומת הדשן (סי' לו) מסביר שמועיל ספק ספיקא, כי די לנו שיש מאן דאמר - הרמב"ם הראב"ה ועוד - שספירת העומר מדאורייתא, ואפילו שלהלכה ספירת העומר מדרבנן, כדאי להיכנס לספק ספיקא כדי לקיים את המצווה עם ברכה. כך כתב במפורש התרומת הדשן, והביאו בבית יוסף, כנראה לא ראה את תרומת הדשן בפנים, ובאמת לא צריך להמציא הסברים חדשים.

⁹ כאמור מרן זצ"ל היה מעורר תמיד על מה שהיה כתוב בסידורים הישנים "מצות עשה", ואנחנו היינו הראשונים לפני קרוב לארבעים שנה שזכינו להוציא סידור "חזון עובדיה" על פי הפסקים של מרן זצ"ל - אחר כך הרבה

כבר בזמנו אחד האברכים בחזון עובדיה הלך לחכם בן ציון והראה לו את הבית יוסף במפורש שכתב שהספירה מדרבנן, ולא ענה.

פתח בשכרא וסיים בחמרא

יח. בגמרא בברכות (יב.) בסוגיית פתח בשכרא וסיים בחמרא, אדם שתפס כוס ערק - ראשי תיבות ק'ב'ל ר'ינת ע'מך... - ואמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" על דעת לברך "שהכל", ומשום מה התבלבל לחשוב שזה יין לבן, וסיים "בורא פרי הגפן", וכן להפך, הגמרא הסתפקה האם הולכים אחר תחילת הברכה, או אחר סופה, ונשארה בתיקו. להלכה פסקו עמודי ההוראה - הרי"ף (הובא בתוס' ד"ה לא לאתווי) הרמב"ם (פ"ח מהלכות ברכות ה"א) והרא"ש (פ"ק דברכות ס"י יד) - שבדיעבד יצא ידי חובה, כי בכל תיקו בש"ס, בדאורייתא מחמירים, ובדרבנן מקילים, ובממונות לא מוציאים מהמוחזק. ולכן כיון שהספק בברכת הנהנין שהיא מדרבנן, יצא ידי חובה. תשאלו ילד קטן חידה, היכי תמצי שאדם יברך "בורא פרי הגפן" על מים ויצא ידי חובה, והתשובה היא כשפתח על דעת שהכל וסיים הגפן. אמנם רבי אליעזר ממיץ בספר יראים (סי' ריז) והגהות מיימוניות (פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"טז אות א) חולקים וסוברים שבכל תיקו בגמרא הולכים לחומרא, בין בדאורייתא בין בדרבנן. וכן דעת החזון איש (הל' שביעית סי' כב אות א). אבל יש לנו את עמודי ההוראה, ומרן השלחן ערוך (סי' רט ס"א) פסק כמותם.

בית יוסף מפורש

יט. ולגבי ספירת העומר, אם פתח ואמר "ברוך אתה ה'" על דעת לומר "היום ארבעה ימים לעומר", ואחר כך כשסיים את הברכה "אשר קדשנו" וכו', חשב לומר היום חמשה ימים לעומר, ובאמת הם ארבעה, או חמשה. ראב"ה כתב שזה מעכב, כי ספירת העומר מדאורייתא, וחוזר לברך ולספור. ומעתיקו הטור. אבל בשלחן ערוך (סי' תפט ס"ו) פסק שלא חוזר ומברך. ובבית יוסף מסביר: "ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא, הו"א ספיקא במידי דרבנן ולקולא ואינו חוזר ומברך". בזמנו הלך אברך מהכולל שלנו לחכם בן ציון, והראה לו את הבית יוסף שמפורש כותב כך, ואמר איך כבודו אומר שאפשר לומר בדעת מרן שספירת העומר מדאורייתא. אמר, הכוונה על הברכה שהיא מדרבנן. והעיר לו, והרי כתוב שהספירה מדרבנן, ולא ענה לו. לכן מרן זצ"ל צודק במאה אחוז שלדעת מרן השלחן ערוך ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ואין לומר בלשם יחוד הריני בא לקיים "מצות עשה" של ספירת העומר.⁹

העתיקו מאיתנו, גם ביחודה דעת העתיקו - ושם כתוב "מצות ספירת העומר". וכן "ומכניע זדים", "ועל זקניהם" וכו'.

השיעור השבועי

גליון מס' 541

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היחידים ומשודר דרך הלוחין והרדיו ובקוויס רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

הרב המקדים: הרד"ג יעקב ששון שליט"א ראש כולל בבית שמש, נכדו של מרן זיע"א

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
20:35	19:45	18:54	תל אביב
20:32	19:44	18:52	חיפה
20:35	19:46	18:54	באר שבע
20:33	19:44	18:53	

תזריע מצורע | א' אייר תשפ"ו

מנהגי ימי העומר

והלכות ספירת העומר - ב

שירים בימי העומר, ביום ששי ובמוצאי שבת. נישואין בעת מלחמה בימי העומר. תספורת הראש והזקן. תספורת בראש חודש אייר שחל בערב שבת. חדר יחוד. שבועה המורה. אם יש בל תוסיף בספירת העומר ביום. מי ששאל אותו חבירו כמה היום לעומר. שכח לספור לילה ויום אם כל ברכתיו למפרע לבטלה. השומע ברכה מחבירו אינו יוצא בעל כרחו ויברך שוב בעצמו

שירים בימי העומר

א. כידוע בימים אלה - ימי ספירת העומר, עד ל"ד לעומר, אנחנו נוהגים קצת מנהגי אבלות, לא מסתפרים, לא מתגלחים, לא נושאים נשים, לא שומעים כלי שיר, או שירים מטייפ מחשב ורדיו ושאר מכשירים. ויסוד המנהג שלא לשמוע כלי שיר הוא מדברי המגן אברהם (ס' תצג סק"א, וס' תקנא סק"י) שאין לעשות ריקודים ומחולות בימים אלה. והרי שירים בכלי שיר מביאים לריקוד, ולכן כתבו בספר ערוך השלחן (ס' תצג ס"ב), אגרות משה (האו"ח סימן קסו), שבט הלוי (ח"ח ס' קצו אות ב) ועוד, שאין לשמוע שירים בכלי שיר או בהקלטה. אבל שירה ווקאלית שעושים בפה קולות של תופים וכדומה, זה לא מביא לידי ריקוד - קדצ'קה או אורה או דבקה... אין לך בו אלא חידושו, ולכן מקילים לשמוע, אבל כלי שיר לא שומעים בימי העומר, וגם ביום ששי אחר הצהרים, וגם במוצאי שבת, וכמו שיש דיני אבלות בזמן זה. בזמנו היה איזה רדיו אחד ששאלו את מרן, אם לא נשמע שירים,

יהיו שילכו לשמוע שירים חילוניים, עם מילים של תועבה, כי כל הראש שלהם בתאוות העולם הזה, ואנחנו רוצים להשמיע שירי קודש להציל את הרבים. ומרן התיר להם ואמר להדגיש שההיתר הוא כדי שלא ישמעו שירים אסורים, אבל לא שהתיר לשמוע ביום ששי אחר הצהרים ובמוצאי שבת. ראש ישיבת כסא רחמים ע"ה למד מזה שמוותר לשמוע כלי שיר ביום ששי אחר חצות, או במוצאי שבת, אבל זה לא נכון, כי בכל אבלות נוהגים עד סמוך ממש לכניסת השבת, ומיד בצאת השבת חוזרים לאבלות. ולא שייך לומר הארת שבת.

נישואין בתקופה זו

ב. כידוע השנה יש מלחמה, ורבים קבעו חתונה לאדר ולניסן, ולא יכלו לקיים את החתונה ברוב עם בגלל הנחיות פיקוד העורף, וביטלו חתונות, והם ביוזמתם שאלו האם נוכל להתחתן בימי העומר, כי יש לחץ לעשות

הרב מברסק, פגש את מרן פעם אחת בחיים שלו, והיה מעיין עצום, ואפילו הכי כך אמר.

וזאת לתעודה מהקב"ה שהעמיד לנו את מרן, זו עדות מהשמים שהפסקים מקובלים במרום, ומרן שליט"א מחדש פסקים רבים, ומיישב מקומות שצריכים יישוב, ודן מהם דבר מתוך דבר, ומוציא עוד תילי תילים של הלכות. הקב"ה יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ירבה גבולו בתלמידים מקשיבים, כי עדיך באו הנפשות הצמאות ומתורתך הם לומדים ובהלכה מדקדקים.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך להגאון רבי יעקב ששון, נכדו חביבו של מרן זצ"ל, ראש כולל בבית שמש, יושב על התורה ועל העבודה, זכה לקיים בעצמו גדול שימושה יותר מלימודה (ברכות ז). מרן זצ"ל היה מראה לו פנים, לפעמים באמצע שמרן היה כותב, הוא היה בא לשאול אותו איזה שאלה, והרב היה מושיב אותו לידו, ומספר לו סיפורים מלפני ששים ושבעים שנה, ומהסיפורים ששמע מהרב חיבר את הספרים "אביר הרועים" ג' כרכים, והרביעי בדרך... יש שם הרבה מוסר והרבה מה ללמוד ממרן. לא כל אחד יכול להיות כמו מרן. השבוע היה אצלי אחד שעשה לבנו חלאקה, ואמר, הרב יברך אותו שיהיה כמו מרן. אמרתי לו: אין סיכוי... אברך אותו שיהיה תלמיד חכם בקי בספרים של מרן, אבל כמו מרן זה אחד בכמה דורות. אברך את הרב ששון שימשיך לשבת על התורה ועל העבודה, לחבר עוד ספרים טובים ומועילים, ולהגדיל תורה ולהאדירה.

1 מדברי הרב יעקב ששון שליט"א: ברשות כבוד מרן הראשון לציון שליט"א אסיים. דיברנו על החשיבות של הפסקים של מרן זצ"ל, ומידת הזהירות שמוטלת עלינו, להיות בחרדת קודש כלפי פסקיו. יש כאלה שחושבים, שמכיון שמרן שליט"א הוא בנו הנאמן של מרן זצ"ל יש לו אינטרס ח"ו שרוצה להגן על אבא שלו, ולכן מיישב את דבריו. אבל זה לא כך, אלא שמפני שהוא תלמיד של מרן, הוא יודע להכיר את ערך מרן, ולכן הוא רועד ומפחד ממנו, ויודע כמה צריך ליעין לפני שמשיגים עליו. אני יודע שלפעמים יש לו קושיא והוא נשאר בקושיא, לא מעקם את התורה בשביל ליישב. אבל אין ספק שהקב"ה שלח בדורנו את מרן להורות לנו את הדרך אשר נלך בה, עד שיבוא משיח צדקנו, ומרן שליט"א מחיה את מרן בשיעוריו, כאילו חי אתנו. זכינו להכיר בירושלים צדיק גדול, גאון גדול, מורם מעם, רבי משה שפירא מבית וגן, שהיה גם מקובל גדול, אחרון תלמידי הרב מברסק. יש לי ידיד תלמיד חכם ספרדי, שהוא תלמיד שלו, והוצרך להורות בבית הוראה, והסתפק כמו מי לפסוק. הלך לרבי משה שפירא ושאל אותו, מה הרב אומר? אמר לו, כמו הרב עובדיה יוסף, כל הספרדים פוסקים כמוהו. אמר לו: הרב, אצל מרן הרב עובדיה לא בולט כל כך כח הסברא. ענה לו רבי משה שפירא, זה לא נכון, מרוב פוסקים לא רואים סברא, אני עייתני ובדקתי, ובכל פעם שחולקים עליו - רבנים גדולים של הדור הקודם ולא של היום - לבסוף הוא תמיד צודק, לכן הספרדים צריכים ללכת רק לפי הוראות הרב עובדיה יוסף. הרב שפירא לא היה מהחוגים שלנו, לא היה תלמיד של הרב, הוא תלמיד של

חתונות בל"ג לעומר, כי האשכנזים מתחתנים רק ביום זה, ואחר כך בשאר ימי העומר לא עושים חתונות, אבל הספרדים מתחתנים מל"ד לעומר בבוקר והלאה.² כך נשאלנו גם במגפת הקורונה שהתחילה קרוב לפורים תש"פ, והרבה ביטלו חתונות, ורצו להתחתן בימי העומר, ואמרנו שאפשר לקיים חתונה למי שלא קיים מצות פריה ורביה. בילקוט יוסף (עמ' תלב) הבאנו כמה פוסקים שכתבו, שמי שלא קיים פריה ורביה מותר להתחתן בימי העומר. גם פוסקים אשכנזים כתבו כן. ומה שאמר רב אחד שלא מצא אצל פוסקי האשכנזים שיקלו בזה, מכאן מוסר השכל שיתחיל ללמוד ילקוט יוסף... לכן על רושמי הנישואין לדעת שמי שלא קיים מצות פריה ורביה, שירשמו אותו לימים אלה, ולפעמים גם אם קיים מצות פריה ורביה, יש מצבים שבאים למנוע איסורים, ויש כל מיני שיקולי דעת ורוחניים, לא בשביל הנחה כספית, אלא שלא יבואו לידי עבירה, אין הכי נמי גם בזה יש להקל.

תספורת הראש והזקן

ג. וכן לא מסתפרים הן תספורת הראש והן תגלחת הזקן, ואמנם בזמננו רוב עם ישראל היו משאירים זקן ולא היו מתגלחים, אבל הוא הדין שאין להתגלח, וכשם שבאבלות אין חילוק בין תספורת הראש לזקן. בילקוט יוסף מועדים (עמ' תלא) שיצא לפני קרוב לארבעים שנה בשנת תשמ"ח, הבאנו שיש בעלי בתים שמקילים, וסמכו על הרדב"ז (חי"ב ס' תרפ"ו) שדעתו להקל בראש חודש. באמריקה יש חלאפים שמחזיקים את עולם התורה, הם קובעים עיתים לתורה, אבל יש מהם שמתגלחים בימי העומר, ואולי היום כבר פחות, כי ב"ה כיום נהיו יותר חרדים לדבר ה' באמריקה, ארגנטינה, מקסיקו ופנמה, אבל כך היה לפני כארבעים שנה. וכתבנו שלמעשה אין להקל, אלא שהמיקל אין לצעוק עליו, כי הוא סומך על הרדב"ז, ורק יסיביר לו בנחת שלדברי רוב ככל הפוסקים אין להקל גם בזקן. וכך ההלכה. בזמננו הרב שבתי אטון זצ"ל - היה ידיד נפש של מרן - אמר לי: למה הבאת את הרדב"ז, לא צריך להזכיר אותו, אחר כך הציבור יסמוך עליו ויתחילו להתגלח, והרי ב"ה אכשור דרא וכיום אפילו בעלי בתים לא מתגלחים. אמרתי לו, איך אפשר להעלים את דברי הרדב"ז, הוא כמעט כמו ראשון. דבר שני, אדרבה כתבנו שלא מסתפרים ולא מתגלחים כלל, ורק ללמד זכות על אותם המקילים.³

אבלות על התורה

ד. הטעם שנוהגים מנהגי אבלות בימים אלה, ידועה הגמרא ביבמות (סב): שם אמרו, שנים עשר אלף זוגים - עשרים וארבעה אלף - תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטירפס, וכולן מתו בפרק אחד, מפסח ועד פרוס עצרת - ט"ו יום קודם חג השבועות, בכל יום כשבע מאות הלוויות, איפה היה מקום למודעות או להכריז ברמקול, ומתו במיתה משונה והיא אסכרה - חנק, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, והיה העולם שמם מתורה. בכל אבלות כתוב בשלחן ערוך (יו"ד ס' שצ"א): אין מתקשין על המת יותר מדאי, וכל המתקשה עליו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה, אלא שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספורת ולגיהוץ. וכאן עברו שנים רבות מאז פטירת תלמידי רבי עקיבא, ואנחנו נוהגים מנהגי אבלות, ומה ההבדל? כי האבלות היא לא על האנשים, אלא על התורה. כיום כל התורה שלנו

² וספרדי שמתחתן אחר ל"ד לעומר, מצוה על חבריו בישיבה אשכנזית לבוא ולשמח אותו, אפילו שהם עושים חתונות רק בל"ג לעומר, ועל ראש הישיבה לבוא ולסדר לו קידושין, כי במנהג הולכים אחרי החתן. ואפילו הכלה אשכנזיה, הולכים אחרי החתן שהוא ספרדי ומתחתן מל"ד לעומר והלאה.

³ החלאבים אפילו תלמידי חכמים, חלקם בעבר היו מתגלחים, היה בברזיל הרב שחוד שרים, תלמיד חכם חשוב מאוד, כשמרן הגיע לברזיל הייתי אתו, ובא למלון לדבר עם מרן בלימוד, וראיתי איזו גאונות, ומרן כיבד אותנו, והיה מגולח, מי שראה אותו חשב שהוא בעל הבית. גם הרב ציון לוי רק בסוף ימיו

מאותם המשנה תנאים שירד רבי עקיבא לדרום ולימדם תורה, והם רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון, ואם היה לנו את התורה של עשרים וארבעה אלף תלמידים, כמה תורה היתה לנו, כמה שות"ם, פי כמה וכמה, וכל התורה הזו נאבדה מאתנו. לכן אנחנו נוהגים מנהגי אבלות בימים אלו, בתספורת בנישואין ובשירים, כי זו אבלות על התורה. אמנם אנחנו מקילים לשמוע כלי שיר כבר מליל ל"ג לעומר, שאז עושים מדורה ומדליקים נרות, ולא אומרים בלילה בהילולא תשמע, וביום אל תשמע, ולמחרת תשמע... אלא כיון שהותר הותר.

תספורת בר"ח שחל בערב שבת

ה. השנה חל ראש חודש אייר ביום ששי וגם בשבת, יש שמקילים להסתפר ביום ששי שהוא ראש חודש, ואומרים שיש בזה שמחה יתירה, גם כבוד שבת וגם ראש חודש. בשלחן ערוך (סימן תצ"ג סעיף ג) כתב: יש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר, וטעות הוא בידם. המשנה ברורה (ס"ק ה) מחלק בין אם חל ראש חודש בחול, לבין אם חל ראש חודש ביום ששי, שמכיון שיש כאן תוספת שמחה של שבת וראש חודש, יש להתיר להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת. יש מחמירים על פי צוואת רבי יהודה החסיד שלא להסתפר בכל ראש חודש, אבל אנחנו לא מקפידים על כל דבריו, ומצד העומר כתב שאפשר להקל. אולם צריך לדעת, אף שכן כותב המשנה ברורה שהיה גדול הדור ומי מגיע לדרגתו, אבל לא תמיד נחת לפרש את ההלכה גם לספרדים, הוא היה בראדן, ובראדן היו ליטאים, לא היו ספרדים, לא פרסים לא מרוקאים לא תימנים ולא גרוזינים⁴. וכשאומרים כך אין בזה שום פגיעה במשנה ברורה, כבודו במקומו מונח שהיה גדול הדור, וספר המשנה ברורה וביאור הלכה ושער הציון הוא ספר נפלא ואי אפשר בלעדיו. כשנפתחה הישיבה שלנו לפני קרוב לארבעים שנה, שאלתי את מרן מה ילמדו בסדר הלכה, אז לא היה כל הילקוט יוסף... ואמר לי מרן: תלמדו משנה ברורה על הסדר, ואחר כך תעינו בילקוט יוסף. ובאמת בילקוט יוסף מובא גם המשנה ברורה, ומי שלומד בהם יודע גם את דעתו, אטו אנו מזלזלים ח"ו במשנה ברורה! אבל לא נחת לפרש את ההלכה לספרדים.

ל"ג ימים שלמים

ו. ובנידון שלנו, הגם שכמה פוסקים ספרדים כתבו להקל להסתפר בראש חודש אייר, ומהם מהריק"ש בספרו ערך לחם (ס' תצ"ג ס"ג), הביאו הפרי חדש (שם), וכן מרן החב"ב בשיירי כנה"ג (ס' תצ"ג בהגב"ב, ובתשו' ס' קסז), רבי יוסף מוולכו בשלחן גבוה (ס' תצ"ג סק"ב), אבל כתבו שכן המנהג בקושטא ובאיזמיר, ולא כתבו על ארץ ישראל, ומי שרוצה להסתפר ייסע לאיזמיר או לקושטא... ובארץ ישראל המנהג היה תמיד כמו מרן הבית יוסף (ס' תצ"ג) שכתב, שצריך שיהיו שלשים ושלשה ימים שלמים, ורק ביום ל"ד אפשר להסתפר, ורק מי שלא מסתפר עד עצרת - חג השבועות - יכול להסתפר בראש חודש אייר, כי עד חג השבועות יהיו לו ל"ג ימים שלמים. אבל אנחנו הרי מסתפרים בל"ד לעומר בבוקר, ואי אפשר לתפוס את החבל משני הקצוות, לכן בשלחן ערוך כתב שהנוהגים להסתפר בר"ח מנהג טעות בידם, כי מחסיר מל"ג ימים. והוא הדין בר"ח שחל ביום ששי. ומי שפוסק כמו המשנה ברורה לספרדים, הוא מטעה את הרבים, כי קיבלנו הוראות מרן כמו שכתבו עשרות עשרות פוסקים. ומי שירצה להסתפר ביום ששי

גידל זקן, אבל כל השנים היה מגולח. גם הרב יצחק שחיבר מארגנטינה היה מגולח, מרן היה מדבר אתו בדחילו ורחימו, למרות שלא היה מתרגש מכל אחד, כי ידע שהוא גברא רבה. גם חכם ברוך בן חיים מאמריקה בתחילה היה מתגלח, ואחר כך גידל קצת זקן. אבל בימי העומר כל אלה לא היו מתגלחים. וכיום ב"ה רוב ככל החלאבים לא מתגלחים בעומר.

⁴ היום אחד שאל אותי בדרך: הרב, אני גרוזיני, האם דיני כמו ספרדי או כמו אשכנזי. אמרתי לו, אתה ספרדי בלי ספק...

תעירו לו שזה נגד מרן, ולא צריך להתבייש⁵. לכן להקפיד ביום שישי הקרוב שלא להסתפר ולא להתגלח⁶, ולקיים "ויגבה לבו בדרכי ה'".

ל"ג לעומר בערב שבת

ז. תראו, מרן השלחן ערוך כתב בסעיף הקודם (סעיף ב): ואין להסתפר עד יום ל"ג בבוקר, אלא אם כן חל יום ל"ג ערב שבת, שאז מסתפרים בו מפני כבוד השבת. ע"כ. רואים שמרן חילק בין אם חל ל"ג לעומר ביום רגיל לבין אם חל בערב שבת. ובסעיף הבא כתב שאותם שנהגו להסתפר בראש חודש זהו מנהג טעות, ומדוע בסעיף זה לא חילק בין אם ראש חודש חל ביום רגיל לבין אם חל בשבת? זו ראייה ברורה שבראש חודש אין להקל אפילו חל בשבת [א.ה. ובסעיף ב' יש להקל אף שאין ל"ג שלמים, דלא גרע משאר מנהגי אבלות חדשה, שכשיוצאים ממנה בשבת, התיירו כבר מבעוד יום. וכמ"ש בחזו"ע אבלות ח"ב (עמ' רצו והלאה) עפ"ד התוס' (מ"ק ט:): בשם רבינו יו"ט, דמ"מ יש להקל כדבריו בדבר שהוא מנהג ולא דין גמור], וכמתבאר בבית יוסף. אי אפשר לפסוק הלכה ממשנה ברורה לבד, כי יש לנו את הפוסקים שלנו, וחובה לעיין בבית יוסף⁸. ומי שילמד בית יוסף בסוגיא שלנו יבין שאין להסתפר בר"ח שחל בערב שבת, ומי שיסתפר בשבוע הבא ביום ששי, במוצ"ש יעמוד בחוץ ולא יכנס לזיזים... כי פה עושים כדעת הבית יוסף שהוא מרא דאתרא שקיבלנו הוראותיו.

⁵ יש אחד מהרבנים ברדיו שיהיה בריא, שחוזר כל שנה ומיקל לספרדים על פי המשנה ברורה, הוא גרם לבלבול אצל כולם, שנים רבות אף אחד לא עשה כך, כולם עשו כמו מרן זצ"ל שלא להסתפר גם בר"ח לכבוד שבת, והוא בא ומבלבל את העולם. אני יודע שדיברו אתו ואמרו לו את הבית יוסף, והוא לא חוזר בו, לדעתו רק מרן יכול לטעות ח"ו... אטו אנו לא יודעים משנה ברורה, אלא שזה לא לפי הבית יוסף.

⁶ פעם בראש חודש אייר הגיע בחור אחד לישיבה עם תספורת 'פטריו', כמו הגרמנים, שמסתפרים בצדדים, וזה "ובחוקותיהם לא תלכו" (ויקרא יח, ג), חוץ מזה שזה לא ישיבתי. שלחתי אותו להסתפר, אף שהיה בימי העומר! לא נתתי לו להיכנס לבית המדרש עד שיסתפר. בשנת תשנ"ג הגיע אצלי בחור אמריקאי כדי להתקבל לישיבה, סבא שלו היה ידיד של מרן, היה יודע מקאמים ומזה נקשרו, הוא בא עם תליון על הצואר, ועם בלורית לכאן ולכאן... ומרן זצ"ל ביקש לקבלו, וכי אסרבו? מעולם לא אמרתי למרן: לא. התחילו הצוות של הישיבה להתלחש, אחד כזה זייק לישיבה, כשיבואו בחורים טובים להתקבל ויראו אותו יגידו, כך הולכים כאן בישיבה?! מה עשיתי, לקחתי אותו במונית לגאולה, ואמרתי לו: קח כסף ותסתפר, ואני מחכה לך בחוץ. הוא הסתפר, ועדיין היה עם חולצה עם משבצות. המשכתי למאה שערים וקניתי לו שתי חולצות לבנות, תראה, זה ישיבתי... המשכתי הלאה לחנות 'אדון' וקניתי לו חליפה ומגבעת, הלבשתי אותו מכף רגל ועד ראש... והפכתי אותו לבן תורה. לימים נעשה רב קהילה מרביץ תורה בישראל. צריך לדעת אף להתנהג.

חדר יחוד, ושבועה חמורה

⁷ בכל ההלכות צריך לקיים "ויגבה לבו בדרכי ה'", ולא יבוש מחבריו המשוכנזים, אלא יאמר: אני עושה כדעת הבית יוסף וכמנהג הספרדים, אני לא עושה חדר יחוד, וכמו שכתבו שער המלך (בפ"י מהל' אישות, קונט' חופת חתנים סוף סעיף ט), מרן החב"ב בספרו כנסת הגדולה (בשיירי או"ח סי' שלט סק"י), נהר פקוד (דט"ז ע"ב) ועוד רבים. לפני כחמישים שנה, לא היה המושג של חדר יחוד, מי היה עושה חדר יחוד? למדנו בישיבת חברון, ואף אחד מהספרדים לא עשה, היו מקיימים "ויגבה לבו", כולם ידעו שהספרדים נוהגים כמנהג אבותיהם. בערוך השלחן (סימן נה ס"ק טו) כתב על מעין זה שהוא מנהג מכוער, בפרט שהחתן והכלה חוזרים יד ביד.

גם לגבי שבועה חמורה אנו עושים כדעת הבית יוסף (בש"ע אה"ע סי' קסט בפ"י סדר חליצה אות מו). ראש ישיבת כסא רחמים ע"ה כתב שיש לבטל את שבועה חמורה, וכתב: שדבריו ברורים וקרובים אל האמת, וכל החולק עליהם כפורש מחייו, ובדורות הבאים יקום חכם בישראל ויבטל את "האבן נגף" הזה מישראל. וזה פלא שכתב כך על השבועה החמורה, אם בתנאים לא נהוג, אבל הוא בא לכאן, ובארץ ישראל נהגו מאז ומתמיד להשיבע תחת החופה. ומרן זצ"ל הקפיד על כך. אטו הוא חולק על אבקות וכול סימן ר"ב? בפרט כאן שזה לא רק נגד הבית יוסף, אלא על הרבה גדולי עולם, מהרי"ב (הובא בשו"ת ד' אהרן סי' א), הרדב"ז (ה"ד סימן אלף רצב), המבי"ט (ח"ב סימן ט), ובנו מהרי"ט (ה"א סי' ס, ק"ח) - החזון איש כינהו גדול האחרונים (מעשה איש ח"ד עמ' ז), מהרי"ב, מהרש"ד, מהר"ם, אלשיך, מהר"ם חאגיז,

ברכה על ספירת העומר

ח. בשיעור הקודם דיברנו על ספירת העומר, אם בזמן הזה היא מדאורייתא או מדרבנן, והבאנו מחלוקת ראשונים מערכה לקראת מערכה, והולכים אחר רובם של ראשונים, שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, וכמו שאמר אמיר (מנחת סו, ז), זכר למקדש הוא⁹. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סי' תפט סעיף ב, ד, ו). ואם כן איך מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על ספירת העומר", והרי ציווי התורה לספור ספירת העומר הוא רק בזמן שבית המקדש קיים? יש כיוצא בזה בגמרא שבת (כג) לגבי נר חנוכה, שמברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר חנוכה", ושואלת הגמרא, והיכן ציוונו? רב אחא אמר מ"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא), רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים לב, ז). ולמה נצרך להביא פסוק אחר? דוקא להגיד להפך?!... אלא כנראה רב נחמיה סבר שאין ללמוד מהפסוק "לא תסור", כי אין מברכים על הצלה מלאו, כמו בדיקת ירקות מתולעים, בדיקת הריאה בשחיתת בהמה, הכשר כלים שבישלו בהם נבלות וטרפות, ניקור החלב¹⁰ - על בדיקת חמץ מברכים, אף שכתב רש"י (פסחים ב. ד"ה בודקין) שטעם הבדיקה הוא כדי שלא יעבור על איסור בל יראה ובל ימצא, וכתב הרא"ש (פ"ק דפסחים סימן י) שתכלית הבדיקה היא הביעור, שהיא מצות התורה שנאמר "תשביתו שאור מבתיכם", ולכן מברכים "על בייעור חמץ".

החיד"א, מחנה אפרים (סי' א) - בעולם הישיבות לומדים בו - גינת ורדים, רבי יהודה עייאש, רבנו הגר"ח, משפט וצדקה ביעקב, חקרי לב, מהר"א פלאגי, נוכח השלחן, ועוד ועוד, כפי שהבאנו בילקוט יוסף (שובע שמחות פ"ט הערה כד), וכתבו שכך תמיד היה המנהג, עוד מימי הרמב"ם (כמ"ש בספר נוה שלום חזן דיני אישות סימן ב) - לפני כ-850 שנה, שמשביעים את החתן תחת החופה. ואם כן איך קורא לזה נקרא "אבן נגף"?! הוא הקשה "מדוע כל השבועות שזכרו בפוסקים כגון שבועת היסט ובנקיטת חפץ נתבטלו בזמנינו בבתי דינים, ואיך זה שדוקא לשבועה זו יש זכות קיום". ע"כ. אבל אין לדמות מילתא למילתא, יש חילוק גדול, בכל השבועות שביטלו בבתי הדין, זה באיש פרטי, מחשש שישבעו לשקר, פעם היתה יראת שמים ואנשים פחדו להישבע לשקר. [חכם יהודה צדקה זצ"ל היה מגיע בכל ראש חודש לחזון עובדיה ונותן שיחות, אגורה לא לקח, כמה פעמים הצעתי לו אבל סירב. הוא ומרן היו אוהבים לזכות את הרבים בחינם. והרב צדקה היה מתאר את גן עדן וגהינם, ומחזיר יראת שמים, היה מניס פחד מהקב"ה. בנו חכם משה צדקה הולך בדרכו. גם הרב מאיר חדש והרב חיים זייצ'יק היו מוסרים שיחות בחזון עובדיה]. אך כיום אין פחד כל כך ועלולים להישבע לשקר, ויש דרך לעשות פשרה, וכך עושים בבתי הדין. מה שהיה כן בשבועה תחת החופה, שהשבועה באה על דרך העולם, שלא לברוח מהבית לגמרי, שלא לישא אשה על אשתו, שלא לגרש אותה בעל כרחו, ושלא לשעבד נכסי מלוג שלה. יש כמה קושיות על שבועה חמורה, אבל בילקוט יוסף שובע שמחות הבאנו את כל הקושיות, והבאנו על הכל תירוץ. וגם בלי זה, מה שנהגו רבותינו גדולי עולם, מי יכול להתחרות עם עשרות גדולי עולם הנזכרים.

הגאון הרב דב לנדא כתב השבוע בקובץ אהלי מועד (עמ' כה) בשם החזון איש, שדרכו היתה בדימוי מילתא למילתא, וקיבלנו מרבותינו להרחיק דמיון נושאים המשתנים תכלית הריחוק, והמלקט יעלה בידו כאן ושם ולא את ההבנה בסברת הגמרא. עד כאן. כלומר, היסוד בלימוד תורה לדמות נכון מילתא למילתא.

⁸ הגאון רבי עזרא עטיה ע"ה היה מחזק את לימוד הבית יוסף, גם כשלמדנו בישיבה קטנה, חכם עזרא עטיה היה מסתובב באולם בית המדרש ופונה לנערים - בגיל 14, 15 - ואומר להם: כל מעיינכם יהיה בית יוסף. אבל אנו עדיין קטנים ואפילו צורתא דשמעתתא לא יודעים... רצה שיכנס לנו בראש, תדעו שכשתגדלו תעסקו כל הזמן בבית יוסף.

⁹ היום בן תורה אחד שרצה להתחכם ושאל אותי, אני יכול לומר בלשם יחוד: הריני בא לקיים מצות זכר למקדש? אמרתי לו, מה אתה מתחכם, אטו מרן עשה כך?!

¹⁰ היה הכשר מפורסם שלא בדקו את החלב במקום מסויים, ובאו בתלונה להפסיק את הכשרות שלו. אני מראש ידעתי את נושאי הכינוס, ופתחתי להם בית יוסף וקראתי שכתב שנוכן לבדוק את החלב גם במקום הזה, אחר שיש בזה מחלוקת הפוסקים. ואמרתי, איך נפסול את הכשרות של האדם הזה שמפורסמת בכל העולם, בגלל שלא הקפיד על "נוכח". נכתוב לו מכתב שמבקשים ממנו שיבדוק, אבל לא נפסול לו את הכשרות. כך עשיתי ב"ה והצלנו את אותו אחד, לא יודע אם מכיר לנו טובה...

- וכיון ש"לא תסור" הוא לאו, לכן נצרך להביא פסוק אחר, "שאל אביך וכו'" (עי' מאור ישראל שם).

ברכה לא מעכבת

ט. בשלחן ערוך (סימן תפט ס"ד) כתב: מי ששואל אותו חבריו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך - או שיסמן לו ביד - שאם יאמר לו היום כך וכך, לא יוכל לחזור ולמנות בברכה. ובבית יוסף הביא מקור לזה את האבודרהם (עמ' רמב) על פי דברי הרמב"ם (פ"ז מהל' תמידין ומוספין הל' כה), שאם מנה ולא בירך, יצא ואינו חוזר ומברך, כי הברכות לא מעכבות את המצוות.

שכה לספור לילה ויום

י. התוס' במנחות (סו. סד"ה זכר) הביאו דברי בה"ג, דמי שספר את העומר בכל יום, ויום אחד שכה לספור, שוב אינו סופר, כי צריך שיהיה "תמימות" - שלימות. וכתבו התוס': ותימה גדולה הוא, ולא יתכן. אם זו היתה מצוה אחת שלמה, היה מברך רק ביום הראשון וגמרנו, אבל כך דעת בה"ג, ומרן השלחן ערוך חשב לדעתו, ובילקוט יוסף (סח"ע עמ' רה) הבאנו עוד ראשונים הסוברים כמותו, הוא לא יחיד, ולכן כתב בשלחן ערוך (סי' תפט ס"ח): אם שכה לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים סופר בשאר ימים בלא ברכה. ע"כ. והיינו שלא ספר לילה ויום, אבל אם נזכר ביום סופר בלי ברכה, ובערב ממשיך לספור בברכה (שם ס"ז).

ספירה בשחרית

יא. מנהגנו לאחר שחרית לספור את העומר בלי ברכה כמובן, ואצלנו בבית הכנסת נוהגים לספור אחר "ברכו", לפני "עלינו לשבח", כי אחר כך חלק בורחים... הרב שטרנבוך שליט"א בספרו תשובות ונהגות (ח"א סימן שיב וח"ב סימן רמז), כתב על מנהג הספרדים לספור בשחרית, שיש בזה חשש איסור בל תוסיף, כי תיקנו לספור רק בלילה. אבל זה פלא, ונעלם ממנו שכבר המהרש"ל - רבי שלמה לוריא (יש של שלמה סוף ב"ק אות מד) - שהיה גאון אשכנזי לפני קרוב ל-500 שנה - כתב שהמנהג לספור ביום בלי ברכה. וכך כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו ס"ס מה). הרב שטרנבוך גר קרוב, מי שיש לו אומץ שיגש אליו בכבוד ובשיא הדרך ארץ, וישאל אותו על כך, ומעניין מה יענה, כי מה שייך בל תוסיף כשמקיים מצוה פעמיים, וכגון אדם שנענע לולב, ואחר כך ממשיך לנענע, וכי עובר על בל תוסיף? והרי הוא לא מברך שוב ואין בזה ברכה לבטלה. ובל תוסיף הוא באופן שלוקח שני אתרוגים או שני לולבים, כי צריך לקחת אתרוג אחד ולולב אחד. בחכמת שלמה קלוגר (ס' תרע"ב) כתב לגבי נרות חנוכה, שאם הדליק בלילה ראשון שני נרות, נראה לי שיצא, שתוספת על הדבר אינו מזיק ככהאי גוונא. כי זה כמו גר לעילוי נשמה. וכל שכן כאן שסופרים ביום בלי ברכה כדי להרוויח שמי ששכה לספור בלילה, ימשיך לספור עם ברכה.

הציבי לך ציונים

יב. כתב החיד"א בספרו מורה באמצע (אות ר"ז), יש להזדרז בימי הספירה לעשות סימנים שלא ישכח לילה אחד מלספור ספירת העומר - כגון שידביק מדבקה במקום השינה, או יעשה תזכורת בטלפון כשר - שאפשר שישכח לספור גם ביום, ולא יוכל לספור עוד בברכה, וגם כל הברכות שבירך על ספירת העומר בלילות שעברו יהיו לבטלה. משמע מהחיד"א שאם ספר שלשים או ארבעים יום, ויום אחד שכה, כל מה שבירך אלו ברכות לבטלה. וזה פלא, שהרי כתב הריטב"א (חולין ק"ג), שמי שנטל ידים בברכה על דעת לאכול כביצה פת, וטעם מהלחם - הבן איש חי (פרי שמיני אות א) כתב שאכל כזית, אבל זה לא נזכר כלל בריטב"א (הליכות עולם ח"א עמ' ש"ז) - ושבע מהחמין, וראה שלא אכל מהלחם כשיעור, אף שבירך "על נטילת ידים", אין צריך להכריח את עצמו לאכול, כי בשעה שנטל ידים חשב לאכול כביצה, ואת מעשה מצות הנטילה עשה כהוגן, ורק את התנאי לא קיים, ולכן אין זו ברכה לבטלה. ולפי זה לכאורה גם בספירת העומר, אם מראש דעתו היתה לספור כל הימים למה כששכה ונאנס יום אחד כל ברכותיו יהיו לבטלה? אבל צריך ללמוד תורת החילוק, הריטב"א דיבר

שקיים מעשה גמור, ורק את התנאי לא קיים, אבל בספירת העומר אין מעשה ותנאי, ואם לא ספר יום אחד המעשה עצמו נפגם. אלא שמרן בחזון עובדיה (סימן כח, ח"ב עמ' תקי ובמהדו"ח עמ' רכד) הסביר, שאין כוונת החיד"א כפשוטו שיהיו ברכותיו לבטלה למפרע, ורק חוששים לבה"ג, אך לדעת רוב הראשונים כל יום מצוה בפני עצמה, וכל כוונת החיד"א רק לזה ולהזהר בדבר עד כמה שאפשר לעשות סימנים שלא ישכח.

חשב למאן דאמר

יג. כאמור שמי ששאל אותו חבריו כמה היום לעומר וענה לו היום כך וכך, שוב אינו סופר בברכה, כלומר שאפילו אם לא התכוין לצאת ידי חובה יצא. שואלים האחרונים - המגן אברהם (סק"ח) הט"ז (סק"ז) ועוד - הרי קיימא לן (ש"ע ס"ו ס"ד) מצוות צריכות כוונה, וכי בשביל שעשה טובה לחבריו וענה לו צריך להפסיד את המצוה?!!... ומתמצים שמרן חושש למרן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ולשיטתו עצם זה שאמר את המספר יצא. כמו שחושש בשלחן ערוך (סי' קפח ס"ו) לגבי מי ששכח "רצה" בסעודה שלישית (ראה השיעור השבועי תשפ"ה פר' אמור אות יא).

שמע ברכה מחבירו

יד. חכם אחד למד מזה, שאם בא לאכול ארוחת ערב, נוטל ידים, ויושב ליד השלחן, הוא ואשתו וילדיו, בסתם יום רגיל, ובירך "המוציא לחם מן הארץ", ובני ביתו ענו אמן, שוב לא יכולים לברך, ואפילו שלא התכוין להוציאם - זה לא שבת או יום טוב שיש לחם משנה - כי צריכים לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, שהרי דין שומע כעונה תלוי בדין במצוות צריכות כוונה, כמבואר בבית יוסף (סי' ר"ט), וכמשמעות הגמ' ב"ה (ט). אמר ליה רבי זירא לשמעיה, איכיון ותקע לי - תכוין ותתקע בשבילי. ולכן כתב אותו מחבר למעלה, שמי ששמע מחבירו ברכת המוציא, או חברים שישבו ללמוד ואחד מברך על כוס תה, והשומעים ענו אמן, שוב לא יכולים לברך בעצמם, כי צריך לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה. וראיה מספירת העומר. וכותב שיאכל או ישתה בלי ברכה. אבל מה מדמה מילתא למילתא, לא קרב זה אל זה כל הלילה וכל היום... וארחיב.

כוונה נגדית

טו. הגמרא בברכות (יב) בסוגיית פתח בשכרא וסיים בחמורא, הסתפקה אם הולכים אחר תחילת הברכה שחשב שהכל או אחר סופה שאמר הגפן, והביאו תלמידי רבינו יונה (ברכות יב) בשם רבינו שמואל, שלמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה יש להקשות, מה איכפת לי מה כיוון בהתחלה, לעולם נלך אחר הסיום בפיו? ותיירץ שמה שכוון בהתחלה נחשב כוונה נגדית, וכולם מודים שהיא מעכבת. וכן כתבו התוספות (סוכה לט. ד"ה עובר), הרא"ש (בפסקיו סוכה פ"ג ס"י לג, ובתשו' כלל ד ס"י ט), האור זרוע ח"ב (ס"י שיג), שבולי הלקט (סימן שסו), הר"ן (סוף פרק ג' דראש השנה) בשם רשב"ם, כך דעת הרשב"א (בתשו' סימן תנח) - הובא בבית יוסף (סימן תפט), ועוד. ורגילים בסתם יום רגיל שכל אחד מברך לעצמו, ולא כמו בשבת או יום טוב שאחד מקדש ומברך המוציא להוציא את כולם, ממילא זה כמו כוונה נגדית. הנה תראו, שבספירת העומר מנהגנו שקודם הש"ץ מברך וסופר את העומר, והציבור מברך וסופר אחריו, אף שכבר שמעו את הש"ץ, ולמה לא נחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה? מעשים בכל יום שלא חוששים לזה, כי מכיון שדרך העולם שכל אחד סופר בעצמו, כאילו התכוונו להדיא שלא לצאת ידי חובה ממנו. אבל אותו מחבר כתב שאם שמע ברכה מחבירו וענה אמן, שוב לא יברך, ויאכל בלי ברכה. אך הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה מעל, וכאילו נהנה מקדשי שמים (ברכות לה), וזו חומרא הבאה לידי קולא. עכשיו בדרך בחורי הישיבות תפלפלו בזה, הראיה מספירת העומר לא ראייה, ויש עוד ראיות, תראו בילקוט יוסף על ספירת העומר...

לא אמר "היום"

טז. מה שאמרנו שמי שאמר לחבירו היום כך וכך לעומר, שוב אינו מברך, זה רק אם אמר "היום", אבל אם אמר סתם מספר 11, 12, יכול לספור עם ברכה, כי יש ספק ספיקא, שמא מצוות צריכות כוונה, ושמא תיבת "היום" מעכבת, וכמו שכתבו הט"ז (סק"ז) והמגן אברהם (סק"ט), ודלא כהאליה רבה (ס"ק יג) - הביאם שער הציון (אות כה).